Tiboldi István

Térségi agrárinnováció – fenntartható mezőgazdaság

1.

Az agrárium a vidék kulcsfontosságú, stratégiai tényezője kell legyen a Székelyföldön. Vannak térségek, ahol az agrárium valójában húzóágazat, más helyeken szerepe minimális.

Az agrárszektor helyzetét alakító tényezők összessége határozza meg az agrárium szerepét, ez nem minden esetbe esik egybe a lakosság pillanatnyi igényeivel, érdekeivel, elképzeléseivel.

Az agrárium a térség számára modernizációs tényező kell legyen a technológia, a szervezés a politikai és szakmai tudás területén egyaránt.

A vidéki fejlesztés elsősorban a helyi szükségletek kielégítését a helyi erőforrások felhasználásával, a helyi szereplőkkel, helyi ellenőrzés alatt jelenti. Az agrárpolitika a falusi lakosság érdekeit kell, kellene szolgálja. Szükséges a helyi érdekek, a helyi erők, mint a termőföld, a víz, a környezet, a közösség, a "tudás" védelme. Nehéz időben kell létezni és jövőt körvonalazni, építeni, akkor, amikor az EU nagyon lassan, kevésbé képes a megújulásra.

Feltevődik a mindennapi kérdés, kitől mit, mennyit, mikor várhatunk. Fel vagyunk-e, fel leszünk-e készülve ezek fogadására.

Az agrárium a háztáji és kisgazdaságokon keresztül többé-kevésbé betölti munkahely biztosító szerepét. Biztosítja a falusi lakosság minőségi (eco, bio) élelmiszer-szükségletét. Támogatja a székely építkezési stilus megőrzését, propagálását, segítését elsősorban a közbirtokosságokon keresztül. Hozzájárul a hagyományok, népviselet, népszokások, népi kultúra megőrzéséhez, anyagiakon keresztül is. Támogatja a lakosság, a település bizonyos infrastrukturális fejlesztését. Kiveszi részét a település szociális tevékenységéből.

2.

Számtalan ismert, ki nem használt, vagy csak részben kihasznált agrárinnovációs lehetőség kínálkozik, melyek közül néhányat megemlítek:

- A vegyes hasznositású hegyitarka szarvasmarha tenyésztés fontossága, ez kitörési pont lehet, kell legyen a Székelyföldön. Nem megfelelő szervezési, kordinálási tevékenységből kifolyólag a tudatosan felépített, 18 évig megfelelően működő, kitűnő eredményeket biztosító szaporodásbiológiai és genetikai tevékenység elsekélyesedett, a kitűnő, világszintű szaporító-anyag (sperma) használata a felére csökkent, hosszabb ideig megszűnt a szarvasmarhák hivatalos termelés-ellenőrzése.
- Csak csíráiban van jelen a gépi fejés használata a hegyi legelőkön.
- A gyümölcsök, erdei gyümölcsök, gombák minőségi feldolgozása, értékesítése terén elért elsődleges eredmények kevésbé gyűrűznek be más megyék magyar lakosságú térségeibe. A szakmai társulások által létrehozott feldolgozó vállalkozás piacképes, szakszerű laboratóriumi bevizsgálással rendelkező, vonalkódos, állandó jeleggel garantált minőségi termékeket tud biztosítani hazai és külföldi piacra.
- Tej, hús, fűrésztermékek minőségi feldolgozása, nagyobb hozzáadatt érték megvalósítása.
- A Székelyföldön megtermelhető zöldségek (gyökérzöldségek, káposzta) termelésének szélesítése.

3.

A székelyföldi agrárium adottságait hátráltató tényezők közül megemlítem a krónikus tőkehiányt, nem kielégítő szaktudást, alacsony vállalkozói kedvet és kockázatvállalást, a pályázási lehetőségek bürokratikus voltát.

4.

Véleményem szerint az agrárinnovációs változások legfőbb kezdeményezői a kistérségi régiók szakemberei, vezetői, szakmai társulások, szövetségek, termelő szövetkezetek tagjai, a tudomány, a szakma helyi elismert képviselői. Külön színt jelentenek a gyergyószentmiklósi Agrocaritas által Svájcba, Németországba, Ausztriába 6 hónapos (vagy hosszabb) szakmai gyakorlatra kijuttatott fiatalok által indított vállalkozások.

5.

A Hargita megyei hegyvidéki mezőgazdaságban szélesebb horderejű, talán szélesebb skálájú kitörési pontok léteznek, amelyek eredményt igérnek, hatással lesznek, lehetnek más területekre is, melyek közül megemlítem az alábbiakat:

- Szakmai társulások, termelői, értékesítési szövetkezetek által létrehozott modern feldolgozó egységek, amelyek állandó minőséget, központi laboratóriumban bevizsgált, vonalkódos minőségi termékeket állítanak elő és forgalmaznak. Ilyenek a tejfeldolgozó, gyümölcsfeldolgozó, erdei gyümölcs és gomba feldolgozó és értékesítési egységek. Így megoldódik a gyümölcs, eredeigyümölcs magas fokú feldolgozása és értékesítése.
- Székely góbé termékek skálájának a bővítése, forgalmazásának szélesítése a hazai és külföldi piacokon, a nemzetközi üzlethálózatokban is.
- Kisgazdaságok, őstermelők által előállított házi típusú termékek tehén- juh- kecsketej, hús, gyümölcs, eredei gyümölcs előállítása, forgalmazása a kistermelői piacokon, vásárokon.
- Házi, kistermelői mezőgazdasági termékek felhasználása a falusi turizmusban.
- A mennyiségi és minőségi burgonyatermesztés biztosítása, szerződéses értékesítése, az öntözési hálózat kialakításával az alcsíki medencében.
- A mezotermális, borvizes gyógyfürdők, kezelők modernizálása, rehabilitációja, építése
- A közbirtokossági területeken infrastrukturális beruházások a téli sportok kedvelőinek.
- Kulturális, történelmi, iskolai szaktudás, turizmus bővítése.

6.

Az utóbbi hónapok sikeres agrárinnovációs kezdeményezések közül csupán négyet emelnék ki:

6.1.

„Agrárképzés minden szinten" – 2012. decemberében megjelent kiadványunk tartalmazza egy felmérés eredményeit, a képzési formák, ismeretterjesztési tevékenység szerepét a székelyföldi agrár-innovációban, valamint a szakmai kerekasztal megbeszélés anyagait, a térségi agrároktatás hatékony formáinak megtalálását illetően (erre részletesebben kitérek a a képzések szerepéről című fejezetben).

6.2.

„Székelyföldi vízkészlet, vízgazdálkodás és klímaváltozás" című szakmai kerekasztal megbeszélésünkön sikerült megszólítanunk a tudomány, az agrárium, a vízgazdálkodás, a geológia, az oktatás jeles képviselőit, szakembereti. Értekezletünket nagy érdeklődés övezte, mind az érintett szakterületek, mind az írott és elektronikus sajtó részéről.

Az elhangzott javaslatokból, feladatokból, vállalásokból összeállítottam egy rövid kivonatot, tanulmányozás, továbbgondolás, jóváhagyás, helyi, regionális, központi programok és stratégiák kidolgozása és életbe ültetése érdekében:

- Öntözés nélkül nem lehet termelni Hargita megyében. A víz meghatározó tényezővé vált a növénytermesztésben a hegyvidéken is! Erre sajnos a legjellemzőbb példa a 2012-es mezőgazdasági év. A burgonya, mint Székelyföld legfontosabb kultúrája, a kritikus három nyári hónap alatt 171 liter csapadék esetén, intenzív keretek között 25 tonna átlagtermést (megyei átlag 8,8 tonna), míg 427 liter csapadékkal 42 tonna átlagot (megyei átlag 21 tonna) biztosított.
- Kezdeményezés született bizottság létrehozására (Alcsík) az öntözés megoldásának tanulmányozásásra, elemzésére a mezőgazdasági társulások, közbirtokosságok, gazdaszövetkezetek stb. vezetőinek részvételével.
- A vízügyi szakemberek felajánlották szakmai segítségüket a tanulmányok, programok, stratégiák kidolgozásásban, az ide vonatkozó szabályozások, törvények ismeretében.
- Az öntözést bonyolító szervezetek (asociaţia, organizaţia de udători), mint jogügyi személyiség létrehozása, mint az állam által hívatalosan támogatott szervezet.
- Szükséges tudatosítani az illető központi intézményrendszerrel (országgyűlési képviselőkön, megyei önkormányzaton, szakigazgatóságokon keresztül) a hegyvidéki öntözés létjogosultságát, szükségességét, javaslatokat tenni a folyamatban lévő vízrajzi medencék rendezési tervének kialakításában.

Az öntözővíz biztosítása Hargita Megyében ma már nagyon sürgető feladat, ennek fontosabb lépései, összetevői a térségben a következők:

- víztározók, vésztározók, zivatartározók kialakításának tervezése, létesítése Hargita megyében, ezek szoros összehangolása az árvízvédelmi programokkal
- hóolvadásból származó többlet vízkészlet, az esővízből származó plusz vízkészlet víztározókba való elhelyezése
- a csíkszépvízi víztározó többlet vízének felfogása, elraktározása
- az EU-s norma szinten tisztított szennyvíz (3,8 millió köbméter évente) öntözésre való felhasználása a törvényes előírások alapján (termények hőkezelése)

A talaj vízszintjének emelése érdekében is többféle lépést lehet tenni. Az alcsíki talajszerkezet (30-50 cm termőréteg alatt kavics és homok, amely kizárja a kapillaritást) szükséges a talaj vízszíntjének emelése, amely a meggondolatlan Olt szabályozással 4 métert csökkent, hatalmas gondokat okozva a nem vezetékes vízellátásban is. Javasolt megoldások:

- közép és hosszú távú rendszerek tervezése, kivitelezése minimális rombolással, közösen keresni megfelelő megoldásokat
- az Olt folyó szintjének emelése, víztározók, nagy meder használatával, körgátak, keresztgátak építése
- a folyók medrében nagyobb vízmennyiséget biztostani
- a tőzeges területeken visszaállítani az eredeti állapotot, megakadályozni a hónapokig tartó, ismétlődő tőzegtüzeket
- a Csíkszentsimonban 23 fúrt kútból állandó jelleggel elfolyó édesvizeket elzárni, felhasználni

A jobb talajművelési gyakorlatok, termelési technológiák alkalmazása terén:

- a talajnedvesség kihasználása érdekében korai ültetés, vetés
- szárazságtűrőbb gabonafélék termesztése

6.3.

Több ezer tejtermelő kisgazdát sikerült megszólítanunk 2004-2005-ben a tejhigiénia terén szervezett felkészítőkön és a magyar nyelven megjelenő szakmai kiadvánnyal (Higiénikus tejtermelés a kisgazdaságban).

6.4.

Tejfeldolgozók létrehozása a szarvasmarhatenyésztők szövetsége keretében.

7.

Az agrárinnovációt is negatívan befolyásolja a tőkehiány, a piacok árubősége, telítettsége, a pályázó bürokrácia útvesztői.

Itt megemlítek néhányat:

- a székelykeresztúri tejfeldolgozó modernizálásának anyagi támogatása a Vidékfejlesztési Minisztérium által, amely talán folytatásra szorulhat az egység működőképességének a megteremtéséig
- a székely-góbé, -eco és -biotermékek szélesebb körű magyar piacra való juttatása, „székely termékek" üzletek nyitása külföldön, kiállítások, termékbemutatók segítése
- tőke befektetési tevékenységek élelmiszeriparban, zöldgazdaságban, export elő és utófinanszírozások támogatása
- agrárképzési támogatások felnőttképzésben, mesteri és doktori képzésben.

8.

A Székelyföldön a jelen pillanatban, az előre látható jövőben a családi gazdaságok fogják uralni a mezőgazdasági termelést. Nem elhanyagolható a kisgazdaságok szerepe, amelyek feladata kellene legyen a földbirtok minimális koncentrációja a súlyosan kiöregedő településeken. Székelyföldön nem látom nagyüzemek létrejöttét, ha úgy tetszik, létjogosultságát. Ez nem zárja ki bizonyos területeken a kisgazdaságok belterjes iparszerű termelését.

9.

A székelyföldi térség fejlődése szempontjából elsődlegesnek tekintem a szakmai tudást. Ezt kell kövesse a mezőgazdasági termékek magas feldolgozási szintje, magas hozzáadott érték megvalósítása, ha lehetséges, eljutni a végtermékig. Hasonlóan szükséges gondolkodni és cselekedni a kitermelt famennyiséggel is.

10.

Ami a térségi agrárinnovációt illeti, szükséges a legfontosabb összetevőit hangsúlyoznunk.

- a szakmai tudás kulcsfontosságú a térségben, a térségi tudás szintjének állandó emelése, valamint az ezen a területen létező tudományos, szakmai ismeretek elsajátítása, továbbadása és alkalmazása.

- az új technológiák, szakmai ismeretek elsajátítása, továbbadása, a szervezés, logisztika, menedzsment tudományoknak az átadása igényli az ezirányú állandó jellegű agrárképzést.

11.

A térségben a rendszerváltás óta számos változás történt.

Pozitívumként megemlítem:

- a helyi hegyi-tarka-szarvasmarha állomány genetikai feljavítását kitűnő világszintű szaporítóanyaggal
- termelői-feldolgozói-értékesítési szövetkezetek. Küküllő tejfeldolgozó a szarvasmarhatartók szövetsége keretében
- termesztett gyümölcs, valamint erdei gyümölcs-feldolgozó egységek a termelőszövetségek keretében
- kistermelői, háztáji gazdaságok általi helyi termékek termelői piaci értékesítése

Negatívumként szükséges megemlíteni:

- a földterületek tulajdonba való juttatása 23 év után sem fejeződött be
- késik, illetve el sem kezdődött a földterületek tagosítása
- az Új Kézfogás Alapítvány keretében félresikerült akció volt a vemhes üsző és a vemhes koca akció.

12.

A Székelyföld megmaradásának, felemelkedésének egyik alappillére a vidékfejlesztés, a fenntartható fejlődés. Ebben kiemelt szerepe van a térség adottságait hasznosítani tudó agrártevékenységnek. Tehát az agrárium a vidék létfontosságú tényezője, ezzel törődni kell, ezt fejleszteni szükséges. Bizonyos területeken az agrárium húzóágazat, más helyeken szerepe minimális. Az agrárium a térség számára még mindig nem modernizációs tényező.

Ebből a helyzetből a kiutat az agrárinnováció jelenti, a három legfontosabb területével: a technológia, szervezés és logisztika, valamint a szakmai tudás.

A szakmai tudástartalommal való megtöltése jelenti a helyi tudás megújulását és hasznosítását, amivel pedig nem rendelkezünk, külföldről behozni, a helyi adottságokra alkalmazni és eljuttatni a termelőkhöz.

A Kolozsvári Akadémiai Bizottság Agrártudományi Szakbizottsága és Alkalmazott Társadalomtudományi Szakbizottsága 2012 tavaszán egy felmérést készített „Képzési formák, ismeretterjesztési tevékenységek szerepe a székelyföldi agrárinnovációban". Az agrárképzést regionális képzésként fogalmaztuk meg, próbáltuk összekapcsolni e témakörben érintett szakmai szereplőket, intézményeket.

Célunk térségi képzés és ismeretterjesztés, az agrárjellegű tudás hatékony térségi formáinak megtalálása. A megkérdezettek a mezőgazdasági közintézmények vezetői, jeles szakemberei, a kutatás, a szakmai szervezetek, tanfelügyelőség, szaklíceumok, a közélet meghatározó szereplői. A felmérés eredményeiről, az agrárképzés jelenlegi helyzetéről szakmai kerekasztal megbeszélést szerveztünk, a térségi agrároktatás hatékony formáinak megtalálása érdekében a körvonalazódó feladatok kivitelezőit a különböző szinteken szükséges nevesíteni.

A megkérdezettek döntő hányada hangsúlyozza, hogy az agrárinnováció legfontosabb feltétele a szakemberképzés, ahol egyaránt fontos az elméleti és gyakorlati oktatás. A képzésekkel kapcsolatosan több kezdeményezés, elképzelés is létezik Székelyföldön: (nagyrészük pontszerű, nincs összehangolva) a szakemberképzés és inasképzés lehetőségeit tanulmányozó munkacsoport, Romániai Magyar Vidék Akadémia Sepsiszentgyörgy, a Szent István Egyetem által indított doktori iskola a megkérdezettek 78%-a úgy látja, hogy az általános iskolában el kell kezdeni (6-7 osztályban) az általános mezőgazdasági ismeretek oktatását, a tanterv szerves részeként.

Szükséges a fiatalok képzése, szakiskolai, szakközépiskolai oktatásban, mint növénytermesztő, állattenyésztő, gépüzemeltető, gépszerelő-javító, zöldségtermelő, falusi vendéglátó. Ez a képzési forma a gyakorlati jellegű agrárképzés legfontosabb műhelye kell legyen, állítja a megkérdezettek 85%-a.

Csupán pontszerű kezdeményezések vannak, sok esetben hiányzik az alap, nincs folytonosság, nincs meghatározott következő lépés.

Ami az agrár felsőoktatást illeti, említésre méltó: 1959-óta ezen a téren nincs állami felsőoktatás Romániában, magyar nyelvű tanárok, okatók véletszerűen vannak ezeken az egyetemeken, amiből van, abból túl sok van, létezik egymást kioltó párhuzamosság. Bizonyos egyetemeken évek óta többszörösét képezik a szükséges szakember-létszámnak.

Feltevődik a kérdés:

- Szükségesek-e új szakok? (50% igennel válaszol)
- Ha igen, hol, és milyen szakok? A résztvevők, a megkérdezettek megemlítik az agrármérnök-közgazdász szakot (új szak), hangsú-

lyozzák a mesteriskolák, a doktori iskolák szerepét, szükségesnek tartják az egyetemet végzettek továbbképzését, szakosodását.

- Az agrárjellegű felnőttképzéssel kapcsolatosan egyértelműek az álláspontok:
  - egész életen át való tanulás kell jellemezze az agráriumot is
  - a felnőttképzés az elmaradt térségek, hátrányos helyzetű emberek felzárkóztatása érdekében is történjen
  - a jelenleg működő felnőttképzési programok szintje alacsony, a képzések nagyrésze formális (a megkérdezettek 50%-ának véleménye), nem tartják megfelelőnek a felnőttképzés hatékonyságot, a képzési programokat szükséges összekapcsolni a minőségellenőrzéssel, konkrét ismereteket oktassanak.

Javaslatok

1. A 2012-ben megjelent agrároktatással foglalkozó kiadványunkat (agrárképzés minden szinten) eljuttattuk a döntéshozókhoz, megyei és községi vezetőkhöz, közintézmények, szakmai szervezetek képviselőihez, hasznositás végett, illetve oktatási programok, startégiák kidolgozása, alkalmazása érdekében.
2. Minőségi, olcsó szakmai kézikönyvek pályáztatása, megjelentetése, közérthető magyar nyelven.
3. Felnőttképző központok kialakítása, létrehozása a Székelyföldön. Talán pillanatnyilag ezekre hárulna a legnagyobb szerep az agrároktatásban.
4. Tanulmányozás, megvitatás érdekében megemlítem a szórvány kollégiumok szerepét az agrárképzésben (is).
5. Szükségesnek tartom hangsúlyozni a média jóval nagyobb szerepvállalását az agrárjellegű ismeretterjesztés szolgálatában.